

Логоша В. В., студент,
Юридичний інститут,
Національний авіаційний університет, м. Київ
Науковий керівник: Головка С. Г., к.і.н., доцент

КОСМІЧНЕ СМІТТЯ ТА ПРОБЛЕМИ З ЙОГО УТИЛІЗАЦІЇ

Забруднення навколишнього природного середовища вже декілька десятиліть залишається однією із найбільш обговорюваних тем не лише у природничих, а й суспільно-гуманітарних науках, у тому числі юриспруденції, адже дане явище потребує чіткого нормативно-правового регулювання. Давно вийшовши за межі території регіонів та країн, забруднення довкілля стало проблемою світового масштабу, коли річ іде про такий об'єкт, як космос, та суміжні з ним поняття.

Космічне сміття – це поняття, яке вже не є новим для міжнародного космічного права, і означає залишки космічних об'єктів або частини засобів їхньої доставки, які унеможливають або створюють перешкоди для нормального функціонування об'єктів астрономії та астронавтики (наприклад, таких як Міжнародні космічні станції, наприклад), а також несуть загрозу антропогенного забруднення для планети.

Значна більшість космічних об'єктів згодом входить у земну атмосферу та згорає або падає на Землю; покидає навколоземний космічний простір; залишається на навколоземній орбіті. Загалом, серед космічних об'єктів техногенного походження лише 6 % є такими, що функціонують. Решта — це космічне сміття, що вже представляє реальну загрозу діяльності людини у космосі [5; с. 60].

Ще три роки тому у звіті, який запропонувала Національна дослідницька рада вчених для НАСА (Національного управління з аеронавтики і дослідження космічного простору), вказувалося на те, що залишки ракет-носіїв, старі супутники, а також скупчення мініатюрних уламків зруйнованих космічних апаратів, які кружляють довкола Землі, можуть становити небезпеку для запусків космічних кораблів та виводити із ладу функціонуючі на орбіті супутники. Так, наприклад, у 2007 році Китай провів випробування протисупутникової зброї, знищивши старий метеорологічний зонд. Після цього на орбіті збільшилось на 150 тисяч уламків розміром понад 1 см. Через 2 роки супутник врізався у космічний апарат [4].

Випробування військового устаткування безпосередньо пов'язане з мілітаризацією космосу, яка у перспективі призводить до забруднення космічним сміттям, що може утворитися у великих кількостях при перших

же бойових операціях у космічному просторі. Виключно активна позиція світового співтовариства у питанні запобігання мілітаризації космосу може сприяти позитивному розв'язанню даної проблеми. У вирішенні цього питання повинно знайти місце й Україні як одній із космічних держав, незважаючи на втрачені передові позиції у цій галузі. Отримавши у 2001 році членство у Міжагентському комітеті з космічного сміття (IADS), наша держава взяла на себе ряд зобов'язань, які поки що мають лише декларативний характер.

Відповідно до Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України на 2013-2017 роки [1], передбачається створити інтегровану багатфункціональну систему контролю та аналізу космічної обстановки, що забезпечить моніторинг космічних об'єктів з використанням радіолокаційних, квантово-оптичних та оптико-електронних засобів для пошуку та спостереження за фрагментами космічного сміття.

Нормативно-правова база, яка регулює правовідносини, що склалися навколо використання космічних об'єктів і утилізації залишків їх функціонування, найчастіше має суто технічні ознаки та не містить чітких правил поведінки із космічним сміттям та норм, які б регулювали юридичну відповідальність за недотримання інструкцій, директив тощо. Так, «Керівні принципи Комітету з використання космічного простору в мирних цілях із запобігання утворення космічного сміття», які було схвалено 50 сесією даного Комітету ООН [2], досі не узгоджені з нормами міжнародного права й носять скоріше рекомендаційний, ніж загальнообов'язковий характер.

Один із найголовніших способів боротьби із космічним сміттям – це його утилізація. На сьогодні найдієвішим способом позбавлення сміття у космосі є створення т. зв. «космічних кладовищ», недоліком яких у правовому значенні є те, що їх створення та функціонування регулюється найчастіше національними стандартами. До прикладу, у Франції Національним центром космічних досліджень були розроблені вимоги безпеки, що пов'язані з космічним сміттям.

Для того, щоб уникнути значних масштабів розповсюдження залишків космічних об'єктів, а також мінімізувати їх негативний вплив, міжнародні інстанції повинні здійснити низку заходів, до яких належать моделювання загроз забруднення космічного простору; постійний моніторинг загроз забруднення космічного простору, чіткий облік космічних об'єктів, що перебувають в експлуатації, або не використовуються чи вийшли з ладу.

Однак найбільш вагому роль відіграють правові засоби боротьби із космічним сміттям, а також закріплення на рівні міжнародно-правових норм механізму правого регулювання утилізації космічного сміття. До таких засобів належать: створення координаційних рад, інших організацій та

інституцій, які б мали свої регіональні відділення у країнах з потенціалом у космічній сфері; уніфікація норм чинного міжнародного права шляхом визначення не лише єдиного поняття «космічне сміття», а й його складових, таких як «космічний апарат з відпрацьованим ресурсом», «апарат, що виник внаслідок зіткнень і вибухів» тощо, що дасть змогу надати кожному з видів такого сміття окремого правового статусу; удосконалення нормативно-правової бази шляхом підписання багатосторонніх угод, у яких закріплювалася б відповідальність держав-учасниць у разі недотримання вимог утилізації космічного сміття.

Таким чином, освоєння людиною космічного простору зумовило виникнення такої проблеми, як «космічне сміття», а також способи його утилізації. Якщо вчасно не вирішити правові питання, пов'язані зі зменшенням кількості об'єктів космічного сміття, то у найближчий період освоєння людиною космосу стане неможливим, ті життєво небезпечним.

Література

1. Про затвердження Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України на 2013-2017 роки: Закон України від 05 вересня 2013 р. № 439-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 20-21. – Ст. 725.

2. Руководящие принципы Комитета по использованию космического пространства в мирных целях по предупреждению образования космического мусора: Док. ООН А/62/20, Приложение. – Нью-Йорк: Изд. ООН, 2007.

3. Беглий О. В. Національні правові інструменти вирішення проблеми космічного сміття / О. В. Беглий, М. Ю. Дабіжа // Юридичний вісник. «Повітряне і космічне право» – 2010. – № 4(17). – С. 5 - 11.

4. Об'єми «космічного сміття» сягли загрозливих рівнів // Офіційний сайт Української служби ВВС Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/news/2011/09/110901_space_junk_dangerous_ak.shtml.

5. Яцків Я. Космічне сміття / Я. Яцків // Світогляд. – 2008. – № 2. – С. 60-63.